

הנגה"שים, מנורת החנוכה והמילון העברי

בגילוון "הציפירה" מיום כ"ט בכסלו תרי"ח (1897, שנה כ"ד, ווארשא) פרסם הסופר דוד ישעיהו זילברבוш מווינה "שיחת חולין לחנוכה", ובפסקת חתימתה כתוב: "יש קונה עולםו במלחהacha", והמלה שלו היא תשורתנו לחנוכה: "שם המתנה הטובה שיש לי בבית גנזי הנני ואגיד: סביבון שמה, הוא הוא השם אשר אני קורא בעברית משקל שפיפון לכל צבעועים של הילדים בחנוכה שקורין דראדייל בלע'ז".

משאלתו של זילברבוש "לחכוב את ההמצאה החדשה על הקוראים" מתמלאה יפה, אך לא מיד היה הסביבון למלה המקובלת היחידה, אלא בעבר שנות דור.

בגילוון חנוכה תרס"א (1900) של "הציפירה" כתב מ' רביינוון: "הסבירון הקטן מפוז' ומכרכר", ובעיתון הילדים "עולם קטן" מיום יג בכסלו תרס"ד (1903, קרקוי) תיאר יהודה שטייננברג בסיפורו "נס חנוכה": "דוד לקח את הסביבון והפריך אותו על השלחן".

זילברבוш תרגם תרגום שאליה את המלה דראדייל (המילה מופרת גם בכתבים דראדייל, דראידעל, דריידעל ואחרים, וכיוון דריידל), שפירושה מעין המסתובבן, ואת יצירתו-מדעת זו קבע בכתביהם. אולם בחידוש שבעל-פה אולי כבר קדם לו בשנים מעוטות איתמר בן אב"י. רפאל וייס ז"ל, בראשימתו "חידושים ומחדשים" (לשונו לעם קכה, תשכ"ב בסעיף: סביבון, חזזר), העלה מספר הזיכרונות של בן אב"י "עם שחר עצמאותנו", שהילד איתמר "קפא לקראת הוּרטוֹן" ואמר: "הנה מצאתи סביבון לחנוכה", והאם המתפעלת אמרה לבנה "מה יפה המלה אשר יצרת".

בשנת 1897, שנת הידפס סביבון ב"הציפירה", כבר היה איתמר בן-אב"י נער בן 15 (לפי בירורו של יואב קרני, "מתי נולד איתמר בן-אב"י?", לשונו לעם רלה, תש"ג). אם אכן גרסתו של בן-אב"י מדויקת (שהלא איזכרונוטיו העלה באלה"ב, בעבור יותר מ-40 שנה) ואם את סביבון הוציאו מפיו בילדותו הרכה, נמצא ש"יצר" אותה עוד לפני שנודע בעיתון הסביבון שהציגו זילברבוש בחתלהבות.

רפי וייס הביא את דבריו י"פ מרחבה (אשר נדפסו בלשונו לעם פט, תש"ח, עמ' 205) ש"סבירון הוא חידשו של הסופר זילברבוш ב'הצפירה', אך לפיה שלא נתבררה לו שנת הפרסום ב'הצפירה', נשארה המלה סביבון בחזקת חידשו המיחודה של בן-אב'י.

גם בארץ ישראל נתקבל הסביבון. האומנם היה יבוא מן העברית שבסוליה? כך, למשל, במחזה היידי "חנוכה" מאות מ' ריבסמן בתרגום יש"יadel: "אני hari עשה אעשה סביבון" (נדפס בירושלים, תרע"ו).

סבירון הוא מחדשי המילים המזומנים לצאת בטבעות מן הכוח אל הפועל, ולא ייפלא שכמה אהובי עברית ימציאו איש מדעתו ובחוש הלשון שחונן בו. השורש ס-ב-ב במשקל שפיפון (המשקל חדשה בו גם צפיפון) או המלה סביב בתוספת הצוון – זן (כמו באירון), גם היא כמעט בת הימים ההם) – יiams מאד לתאר כל משחק הסובב לו סחור שחור, ועל כן נאחזו הסביבונים בתוך העברית והצלחתו.

עוד שמות עבריים הוצעו לדריידל היידי או לנרדפיו טראנדל, וווערפל, בערגל (זה הכתיב של היום), בכל מיני כתיבים, ולעתים גם שמות לועזים אחרים. את פַּיזְרָ-עֹפֶרֶת הציע מנדי מוכר ספרים, ובשנת 1903 שיבצ'ו בסיפורו "חיי שלמה" ("בימים ההם", פרק ב): "בלילי חנוכה – הקטנים מגלאים על השלחן את החזרה, הוא פִּידְרָ-עֹפֶרֶת". על סחרורת וגלגול מסר יו"ט לויינסקי בערך סביבון בספרו "הווי ומסורת ביהדות" (תש"ו). דניאל פרסקי בספרו "כול המועד" (תש"ז) סיפר שהיהוד שטייננברג התעקש כל ימי חיו לקרווא לו גלאון, והדקדק המובהק אברהם אברוני בשיריו כינה 'מכשיר שעשוים' זה בשם סב סב" (עמ' 68).

ואולם בסיפורו של שטייננברג שהוזכר לעיל אומץ סביבון דוקא, ואברוני בחר לכתוב "סביבוננו סב" (ליימים נתנן בשיר שינוי קל: יסב), בבואה לתרגם בראשית המאה את השיר היידי "מי החנוכה" מאות ריבסמן. במלון גור נתונה גם הצורה סביבוֹן.

גלגול של עופרת הוא שם העצם ברשימה בעליום שם ב"עולם קטן", כסלו טרס"ב, כנראה פרי עטם של העורכים בני-אBIGדור ושי"ל גורדון. ב"הצפירה", גילון א' בטבת תרס"ד (1904), כתב הספר Secco בסיפורו "מי חנוכה" על "הסיבוב המאושר" של "מי שהעגלג מראה עצלו את הגימ"ל למעלה": (כלומר, ייכה, וראה להלן). המלה עגלג היא לשון הקטנה מן עגול כמו Kreisel, סביבון' בגרמנית, שפירושו עיגול או מעגל (Kreis).

* צ"ל ג' בטבת תרס"ד (1903).

קטן, והיא הופעה אפוא ב"הצפירה" לאחר סביבון של אילברבוш (1897) ושל ריבינזון (1900).

כבר, הקורובה אל כפר, היא חידשו של ביאליק, ועיקרה כפר – מתקני נול הארגים ש苦笑 מסכת שבת ח, ו, יג, ב (וממילא זהה את הגרסה כפר), שאינה מציגה את כרכורי הסביבון), ברוח שיטתו וחיבתו לרענן מלים עתיקות ונשכנות ולהזכירם להביע דברים קרובים למשמעות המקורית מצד כלשהו. על כפר כבר סיפרו וייס במאמרו שנזכר לעללה ואורייאל אופק במחקריו רבייהבקיאות והעזר "גומות ח'ג", 1984 (ביחוד בעמ' 194, בהערה 1).

ועדיין ראוי להוסיף חומר חדש ועל פיו להבהיר ביתר דיוק את סיפור הփרר, לכבוד העברית של ביאליק, בעל "לכבוד החנוכה". בפעם הראשונה כתב ביאליק "כפר עץ" – ב-1894, כתרגם מיידיש את "חנוכה", מסיפורי זיכרונותיו של מרדיי בנ-עמי (הספרון נדפס באודסה 1895, וכפר – בעמ' 23). ביאליק נתברך מאד בתרגום זה, שהוא יקר לו וחשוב בעיניו (ועיננו ב"אגירות ביאליק" יט, טרנינה).

ב-1916 פרסם המשורר במקראה "אלף בית", שיצאה לאור בעריכת פניה שרגורודסקה, את שירו "לכבוד החנוכה", ובו השורה "מורוי הביא סביבון לי". בספרו "שירים ופזמון לילדיים" כלל, כאמור, את השיר, אך בתיקונו אחד: "מורוי הביא כרכר לי", אלא שכבר כונה ומחזה קודם לכן, בתר"ץ, נכל השיר בספר "חגים ומועדים" שבוחצת לשכת הקרן הקימת, ובו הנוסח "מורוי נתן סביבון לי" (אף הביא הוחלפה כאן, במלחה נתן. כיום מופרót גם המילים "הביא סביבון לי"). מאז הסביבון קבוע ברוב קובצי השירים בכלל ובשירונים לחנוכה בפרט, אך לא במהדורות מתוקנות של שירי ביאליק בלבד.

שירו של ביאליק "כרכרי", שנדפס בפעם הראשונה ב-1925 בעיתון "בּוֹ אַרְצִי" בארץ ישראל ובו ארבע פעמים כרך, לא חלו בו שינויים, דזוקא משום שלא זכה וכמעט אין שירים אותו (הלחינו נחום נרדי), ואין "הcrcrer בן בדיל" זו לאוון השומעים. השיר החביב "לכבוד החנוכה" בניגון עמי (אך לא במנגינותו של נרדי) מושך הרבה גם היום, והמלה המופרת סביבון נוחה לקחל השירים.

זיהו שמיר בפרק "מה אכל ביאליק בחנוכה?" שבספרה "שירים ופזמון גם לילדיים" (1986) כתבתת ש"ביאליק התיר לעורכי המקראות

להמיר את **פרפר בסביבון**". כנראה, שמורה עמה פיסת ראייה להיתר זאת, ומכל מקום, לא ידוע שביאליק כתב אל מוציאי הספר דברי ערעור על סביבון, במקראה האמורה, משנת תר"ץ (מהדוורת טנסיל בלי ציון שם העורץ), שנודעה "לחגיגות ולנספים בכתביו הספר ובתנוונות הנוער", "פרקרי" מודפס מתוך לשיר "לכבוד החנוכה" (בעמ' 27), והኒקוד בו תמיד: **פרקר**, בזודאי על פי גלגול (ואמנם ילון מהדוורתו לשנה ניקד: **פרקר**). במהדוורות המאוחרות של המקראה שוב החזר הኒקוד **פרקרי**. אם גם שינוי זה היה על דעת המשורר (והספק רב), יש בו ללמד על חבל-משקל: ביאליק המיר את **פרקר** בצורה **פרקר** ואולי אף כיון אל **פרקר**, שוב **פרק** את **פרקר** המופרת יותר. לשם בינה בדרכי לשונו של ביאליק ראוי אפוא לדעת שכבר ב-1894, בראשית כתיבתו המסורתו לילדים, יcka במלחה **פרקר** את המונח **סביבון**, ולאחר שבח-1916 התרצה וכותב **סביבון**, נמלך להשיב את הכרבר חביבו כבראונה. יכחק אבנيري ב"מלון חדש ח.ג. ביאליק", שהוציא באחת תרצ"ה, העיד על **פרקר** במובאה מהספר "שירים ופזמוןות" שיצא ב-1933 ולא בדוגמתה הקודמת ב-39 שנים, שכן לא העלה כלל חידושים מילים מתרגומו של ביאליק לספר "חנוכה", אעפ"י שרשים במילונו חידושים שמאצא בתרגומים ביאליק לסייעו של בן-עמי "ל"ג בעומר".

שמיר, בפרק שהוזכר לעמלה, חרצה משפט: "סביבון – חידשו של בני-יהודה שביאליק סלד ממן" (עמ' 42). ביאליק נהג לעיין בעיתון "הצפירה" ובשנת תרנ"ז אף פרסם בו את "ישני עפר". גם את הספרות לילדים בעיתון קטן" בחן, ויאלו את זיכרונות בנ-אב"י, שיצאו לאור רק בתשכ"ב, כМОבן לא הכיר. لكن לא יכול לחשוב את **סביבון** ל"מלחה ירושלמית". ביאליק עצמו חידש מילים שבחן –ון: אצבעוני, כרכמנונית, פיכחון ועוד. **פרקר** הייתה מלה כלבבו, שברקה בה ללשון בהיותה kali ישן המחזיק תוכן חדש, ויוטר משהסתיג מסביבון, היה נאמן לחיזונו. כדיוע, קשה על מחධשי מילים הפרידה מחידושים לטובת מילים אחרות שעמדו בבחן ההיקלטות.

וכולם לפני היברא חזוזר, **סביבון** ושאר פתרונות שיחקו רק בזריזיל? הביטוי היידי שימש בכתביהם עבריים, למשל ביגליון חנוכה תרנ"ה של "ההמצטל" ברשימה "עת שחוק": "האותיות גשנה... על דרעדעל מוצק מבדייל". מל לילינבלום, שהרבה למתוח ביקורת על "מרחיבי השפה", לג'ג בהשלחת תרנ"ת: "...ובשם זה (חנוכייה, החידוש שפסל) נוכל לקרוא גם את

'הסובבת' שהילדים משחקים בה בחנוכה....". את הדברים האלה הביא רاؤן סיון לעניין חנוכיה במאמרו "מחי המלים" (לשונו לעם ריב, תשל"א, עמ' 64). כספרטם לילינבלום את תגובתו להמצאת המלה חנוכיה, אולי עדין לא הכיר את סביבון שהיא רק בן שנה. את חצי הביקורת הפנה כלפי חנוכיה. לילינבלום התנגד ביחוד לחידושים בתצורה, וכיוון שלא רצה לנוקוט את דריידל היידית, קרא לכלי המשחק – אולי מבלי משים – בשם עברי מובהק, פשוט ושגור בצורתו, חדש אך במובנו, ועל כן כמעט איינו ניכר ומרגיז בחידשו. כיצד, צורות ביןוני פועלות הן מדרכי העברית לכנות כלים וחקקי דברים: חותמת, כוורת, מושכות, וכיוום צוללת, חותלות ועוד.

שנתיים לפני שפורטם מאמרו של זילברבוш נדפסה ב"הצפירה" (כו בכרך תרנ"ו) הרשימה "בראש המיות" בחתימת "הנ"ץ" (=נ"ה נימאנאנויז'). בפסקה "השעשעים בחנוכה" סופר: "לזכרו חג הניצחון..." מתחעש יחד במשחק הסובב (דריידל) הנעשה מבדייל ועופרת", ובהמשך: "מה עניין הסובב (הפעם בלי תרגום ליידיש) להיות לשעשו ילדים? הסובב מתאים אף הוא לתיאור הכליל, בדרך צורות ביןוני פועל המשמשות לצורך זה: סוכך (מגן), גולל, סוגר, מאטף (אוסף או אספה לדברי ספרות) בלשון ההשכלה, וכיום מתקדק, מאייך וכיו"ב.

יהודית המזרח ברוב מקומותיהם לא ידעו את המשחק בסביבון שנ��ובב באירופה, ותחילה – ביחיד בקרוב החסידים. יעקב יהושע סייר בספר זיכרונותיו, "ירושלים היינה בעין ובלב" (1988, עמ' 135): "משמעותי החנוכה אני אזכיר את הפוריראַס, דהיינו הסביבונים שמטילים על הרצפה במשיכת חוט ארוך...". בימיון לעברית מדוורת (מאט דן בר-אמוץ ונתיבה בני-יהודה, 1973) נתנו הערך: פֿרְרָה, פֿרְרָה – חרוט מעץ המסתובב בעזת חוט. ואולם יש הנזכרים שבארץ קראו פורפרה גם לסבירון המוחיד לחנוכה. כנראה, לפי דמיון הצליל לפורפרה עובץ גם הערך: פֿרְרָה, פֿרְרָה המוגדר גם 'סבירון', במילונו העברי של גור משנת תש"ז.

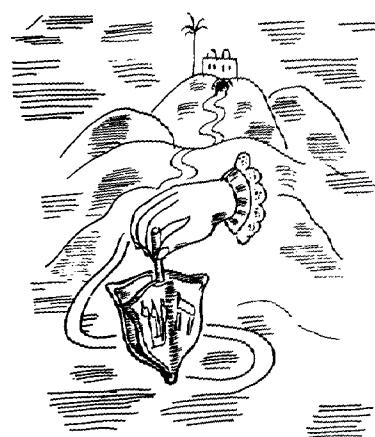
עוד שם קורא לכלי המשחק הסובב, מרכר, חזיר ומתגלגל. ארבע האותיות החזקות (או מגולפות או מצירות) על ארבעת צדדיו (שנקראו אז גם פאותיו, רביעיו, צלעיו, כנפיו) – נ' י' ה' ש' – מכונות מעיקרן לתפקידו המקורוי של הסביבון: כלי משחק ומזל שעלי-פי נפילתו המשחקים בו מרוויחים או מפסידים. נ' – פירושה ניכטס (לא כלום); ג' – גוט (טוב, זכה) או גאר או גאנץ (זכה בכל הכסף בקופה המשחק); ה' – האלב (זכה

במחצית הטוכם), ש" – שטעל איין (חננס את חלקץ לkopfa, הפסdot) או שלעכט (רע, הפסיד) – על פי הערך סביבון בספרו של לוינסקי "חווי ומסורת ביהדות" הניל' ובחלמה מרשימות אחרות. לימים הונקה לאותיות משמעות חגייגת מעין המאורע: נס גдол היה שם (בארץ ישראל), ומחל בהן מעתק עליידי מגע (מאופני המטוונימיה) כבר צינו את הכל עצמו והיו לו לשם. אליעזר צויפל בספרו "שלום על ישראל" (חופיע בהמשכים בשנים 1868–1873) ביקש להניח את דעת הטוענים נגד החסידות, ש"בדברי הצדיקים נמצאו דרישות זרות של מנהגים שאין בהם ממש, כמו על ריקודים ידועים ועל הנגחיש"ס (כך הגשים במקור) שימושיים בהם התינוקות בחנוכה" (מהדורות א' רובינשטיין, 1972, ע' 86, ויש עוד דוגמות).

לאותיות האלה הותאמו אף סִקְרוֹת מילים עבריות מקוריות, למשל: נשכר, גזورو, הפסיד, שווה בשווה (כלומר, לא הפסdot ולא הרווחת). גם בארץ ישראל היה אפשר לשחק באותיות נ' ג' ה' ש', וש' – פירושה הפסdot (לפי המלה ביהדות) או הלאה, לא כלום (לפי המלה בעברית).

כיזוע, מקובל לאקוף לזכות המורים בארץ ישראל את החלפת השי"ז באות פ"א, כאמור: נס גдол היה פה. כך, למשל, בשיר משנות העשרים "סביבון" מאת ג"ד קרפיבנר: "אמור שם (במוציאין) פה: נס גдол היה פה". משוכתו על דפנות הסביבון האותיות נ' ג' ה' פ', לא היה עוד כל מקום לחברו ולעתוּן נגה"פ (וכיוס נגה"פ) במשמעות 'סביבון', שהלא כבר היו הסביבונים מסתובבים בכל הארץ.

איורו של נחום גוטמן לשירו של ח"ג ביאליק
"ברכרי" (שירים ופזמון לילדיים, תרצ"ג)

חנוכייה – חידושה של חמדה בני-יהודה – כבר תיאר סיון בקצתה את רקהה וקורותיה (וראה בייחוד את חוברתו "ראשית הרחבה הלשון בימינו", לשונו לעם שכ-שכב תשמ"ב, עמ' 48–49). כאן תועלה החנוכייה משום כדי קרבנה בינה ובין הסביבון: קבלת הפנים שaczו לה שתי המלים והשלמת החסר במילוניים.

הchanociyah היא מלה "ירושלמית" מובהקת, שלא סבירו, שכנראה נפוץ בוגלה עוד לפני שהתגלה בארץ. במילון בני-יהודה חסרות גם **chanociyah**, ילידת תרנ"א, וגם **סביבון**, ליד תרנ"ח.

chanociyah היא בת טבעית לתקופת תחיית הלשון, שבה היה הצורן *יה פורה* מאד, גם לבניית שמות כלים וחפצים דוגמת *זרכיה* ('תעודת מסע'), *שמשיה*, *מטריה*, כבלשות הערבית.

ביאליק היה עשוי שלא לנוטות חיבה למלה **chanociyah**, אם מפני עצם לידתה במלאת המלים של בני-יהודה ובני חוגו ואם מחמת הצורן *יה*, שכנראה לא יש בעניינו. את *זרכיה* חידש בתרס"ה, ולאחר כך נמנע מהשתמש עוד בczורן זהה (עיין במילון חידושי ביאליק, עמ' 79). אולם העדר **chanociyah** ממשiro ללבוד החנוכה" אין בו, כמובן, כל ראייה להסתיגותו העקרונית ממנה.

שמיר, במאמרה שהוזכר לעמלה, חיוותה את דעתה: "בשר' לכבוד החנוכה" מזליק האב נרות חנוכה... אך לא נזכרה בשיר 'chanociyah' – חידושו של בני-יהודה (צ"ל: של רعيיתו), שלא היה אהוד בין ספרי אודסה...", ובהמשך פסקה: "chanociyah נחAbbם אחת המלים 'ירושלמיות' שביאליק סלד מהן" (עמ' 142).

モטב לרךך את דבריה הנחרצים, לא רק לשם הניסוח השkol אלא למען האמת. שירים רבים על נרות חנוכה ועל שפש אין במלותיהם 'chanociyah' דולקט', ובכללם "נרותיי הצעורים", "ניר לי", "הזליקנו נרות", ולא מפני שאין המלה **chanociyah** רצiosa לרוב מחבריםם. מנורה מתחרצת יפה עם אורות, גבורה, יקרה ועוד, ומגורת חנוכה – עם יצוקה, מתוקה, אבוקה ומלים אחרות, ולעומתן **chanociyah** כמעט בודדה בזיווגי החרייזה, ועם יפהפייה ומעשייה אפשריות חרייזתה מצומצמות. אילו כתוב ביאליק מגורה או מגורת חנוכה, כל שכן במקומות שאינן מתבקשות מאד לחרייזה, היה מקום להנעה שרתיעה וכוננה יש כאן, ואולם בשיר הזה ובלשון שירות ביאליק

המשתקפת בكونקורדנציה המיחודת לה (אך לא במלואה), אין גם מנורה (חנוכה) או מנורת חנוכה אחת.

כידוע, משהחלה החנוכייה Dolkeit, לא נדחקו מפניה המלים האהובות, בנות דורות רבים: מנורה, מנורת חנוכה, ועתים המנורה אשר לחנוכה, שמספר עליה דוד פרישמאן בסיפורו "השעה האחורה": מנורת הכסף אשר לימי החנוכה, "הצפירה", כסלו תרנ"ב.

בשנת תרנ"א, שבה המליצה חמדה בן יהודה על חנוכייה (ב"חביב" הירושלמי), נתפרסמה בגיליון חנוכה של "הצפירה" שורת השיר "ניר חנוכה במנורה והבית-Colo נמלא אורה". בספר החנוכה של הקון הקימית בתוכונתו הראשונה (תר"א) פרסם מרדיי נרקיס את מאמרו על אמונות החנוכייה ותולדותיה, וכותרתו: "מנורת החנוכה (חנוכייה)", ובמהדורות שללאו ריו שמהamar "מנורת החנוכה" בלבד, בלי ההסביר: חנוכייה. כזכור, נקל היה לילינבלום להיפטר מחנוכייה, "החידוש להכuis", כי "מנורת חנוכה" עתיקת ימים ומסורת שימוש, אך את הדוריידל, שחרד לתרבות משחקי החנוכה רק בימי הביניים המאוחרים, ביטה במללה המשודשת במקצת סובב, מאיין לו בנחלת לשונו מקבילה עברית בירושה, אלא בדוחק קובייה (מיונית), משחק מזל בעיות הידעו מימי המשנה, שעד לדורות האחרונים נהגו לשחק בו בחנוכה, והוא קרויבו של הסביבון.

וייזכר לטובת העברית סייפורו של שי עגנון "שתי המנורות של חנוכה", שנתרפסם ב-1965 ושב ונדפס ב"עיר ומלואה" (תש"ג). "מנורה של חנוכה" – בת "לשון הדורות" שסיגל לו עגנון לכתיבתו – מתמצאת באווירתה של העיר בוטשאטש, וכמו מה מנורה, מנורה לחנוכה, מנורת החנוכה המשמשות בכל הספר ומשתלבות בסגנון. בסיפור זהה נקט עגנון גם את "סביבוניים" (שלוש פעמים), מה לאו דוקא ירושלמית בעינו, שהרי את "שייחתו של זילברבו" יוצרה שמע לא מעט בגליציה ("עצממי אל עצמי", עמ' 28), ואפילו נחשה סביבון מלחה ירושלמית מובהקת, לא היה עגנון מדייר אותה מיצירותיו, שכן "השתמש בכל המלים החדשות של בני-יהודה" (בדברי סיון, לשוננו לעט שלב-שלג, תשמ"ג, עמ' 93).

גם בימינו,ימי החנוכייה, הביטויי מנורת החנוכה ידועיפה, למשל מ"שיר החנוכה", שעידיין מרבים לשיר אותו בעימתו של יואל ולבָה למולתו של שמואל בס (שהיכרן בשנות השלושים). "לכלנו מחלוקת מנורת חנוכה".

כל שמות השביבון – ובכללם סובב, סובבת ונגה"ש – מקומות יקרים במילון שיקיף את הלשון העברית בכל תקופתייה ובכל מקומוטיה, ומנורת החנוכה לא כל שכן. כאן הווארה, כדי להזכיר לפני המילונאים את רוב שימושה בספרי מנהגים ובסיפורי יראים, בספרות ובעיתונות, כי נשתכח מכרטיסיהם ונעלמה ממילונייהם.

בגדירותו הערך מנורה, הנanton במילונים ללא תוספת חנוכה, יש להosiיף גם 'מנורה לנרות של חנוכה' – משמעות שמתבארת מתוך העניין, כמו מנורה 'לפרוסום הנס' שהתרחש במקדש, מנורה שדולקים בה נר שמיני או שמש, היא **מנורת חנוכה**, 'מנורת חנוכה' רשותה במילון אבן-שושן ממשאל למלה חנוכייה, באOTTיות של הגדרה (במילון כנעני חנוכייה מוסברת ב-14 מילים, ומנורת חנוכה לא נודעה בו אפילו בمعنى של הסבר). ראייה **מנורת החנוכה שתכבד בערך ראש משלחה: מנורת חנוכה – 'חנוכייה'**.

איורו של נחום גוטמן לשירו של ח"ג ביאליק
"לקבוד פָּחַנְכָּה" (שירים ופזמון לילדיים, תרכ"ג)